

Holzbachová, Ivana

[Le Goff, Jacques. Středověká imaginace]

Religio. 1999, vol. 7, iss. 1, pp. 107-109

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124882>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Překlad tak rozsáhlého středověkého textu z tibetštiny představuje nesmírně těžký úkol jak z hlediska obsahové stránky, tak pro zvládnutí literárního slohu. J. Kolmašovi se podařilo obojí: vyprávění je věcné a výstižné, jazyk překladu je květnatý a poetický, což odpovídá originálu, jsou v něm zachovány původní tibetské výrazy i básnické metafory, místy se vyskytuje i veršovaná próza. Celkově kniha přináší vznešený a neopakovatelný ráz starobylých tibetských kronik. Zdá se nám, že po skvělém překladu *Tajné kroniky Mongolů* dr. P. Pouchou z klasické mongolštiny do češtiny v r. 1955 představuje toto dílo druhý vydařený překlad historické kroniky z originálního orientálního jazyka do češtiny.

Kromě samotného překladu kniha obsahuje černobílé ilustrace tibetského krále Songcän Gampa a jeho dvou manželek, mapku pohřebiště tibetských králů atd. Podobně jako ve všech dalších pracích J. Kolmaše najdete i zde pečlivě zpracovaný seznam literatury, jmenný a věcný výkladový rejstřík a fundovaný doslov překladatele, seznamující čtenáře s uvedenou problematikou. Zvlášť důležité jsou chronologické tabulky tibetských vládců s uvedením data jejich panování a tradičního tibetského letopočtu, který se opakuje v šedesátiletých intervalech. Knihu doporučujeme všem zájemcům o Tibet jako nepostradatelnou pomůcku, jež poskytuje spolehlivou informaci o historických událostech v této zemi a o jejich vládcích ve středověku.

LYGŽIMA CHALOUPKOVÁ

Umberto Eco, Umění a krása ve středověké estetice, Praha: Argo 1998, 239 s.

Konečně se začínají objevovat překlady novodobých milníků evropské medievalistiky. Zasloužila se o to (kromě jiných) v nakladatelství Argo i Edice historického myšlení, řízená historikem M. Nodlem, kde již vyšly práce Le Goffovy a Dubyho. K nim se nyní řadí nejdůležitější odborná práce italského sémiologa Umberta Eca *Umění a krása ve středověké estetice*, jehož si širší čtenářské publikum spojuje s romány *Jméno*

ruže, *Faucaultovo kyvadlo* a *Ostrov včerejšího dne*. Dvanáct kapitol ze středověké estetiky se přibližuje tématu z různých zorných úhlů a nelze proto knížku považovat za systematické shrnutí látky. O to více však jde o inspirativnost a domyšlení. Osou všech úvah je vztah křesťanské teologie ke krásu a umění. Autor je začten do spisů církevních otců, mystiků i scholastiků a představuje myšlenkový podíl Augustinův, Pseudo-Dionysiův, viktorinů, chartreské školy, františkánů, Tomáše Akvinského i Mikuláše Kusánského. Hlavní linii volně skládaných kapitol představují novoplatonské tradice a vpád aristotelismu, které se zviditelňují ve vztahu k symbolu, alegorii a didaktické funkci uměleckého díla. Právě úvahy o znakové povaze artefaktů mohou nejvíce zaujmout religionistu, který chápe náboženské symboly jako empirické jevy, které odkazují k neempirické (náboženské) skutečnosti.

PAVEL SPUNAR

Jacques Le Goff, Středověká imaginace, Praha: Argo 1998, 230 s.

Kniha J. Le Goffa je souborem článků, který v Francii vyšel poprvé v r. 1985, ve 2. vyd. v roce 1991. Kromě předmluv k oběma vydáním a stati „Dlouhý středověk“ obsahuje šest částí: „Tajemno“, „Prostor a čas“, „Tělo“, „Literatura a imaginace“, „Sny“ a „Na cestě k politické antropologii“. Ke knize je připojen zasvěcený doslov Františka Šmahela, který seznamuje čtenáře s osobností významného francouzského historika i s problematikou, kterou se on i „nová historie“, k jejíž vůdčím představitelům je řazen, zabývá.

V obou předmluvách Le Goff rozebírá pojmy, které bude používat ve své knize, tj. pojmy jako „imaginace“, „reprezentace“, „symbolika“, „ideologie“, „obraz“, „tajemno“, a jejich případné vzájemné vztahy. V první z nich se už také dostává k tématu, jemuž je zasvěcena úvodní část jeho knihy, tj. k problému datování středověku.

V souvislosti s ním informuje nejprve o historii periodizace na starověk, středověk

a novověk, aby pak proti tomuto dělení protestoval ve jménu toho, čemu říká „dlouhý středověk“. To je období, které sahá od pozdní antiky až k důsledkům průmyslové revoluce v 19. st. Pro toto období je charakteristická nadvláda křesťanství, „které je zároven náboženstvím i ideologií a má k feudálnímu světu velmi komplexní vztah, neboť jej zároveň zpochybňuje i ospravedlňuje“ (s. 35) Toto období není jednotlé: objevuje se v něm několik „renesancí“, které nejsou koncem středověku, nýbrž jevem, který ke středověku v Le Goffově pojetí patří: hledají v minulosti nějakou vzdálenou autoritu, nějaký „zlatý věk“. Takto chápaný středověk nám podle Le Goffa umožní lépe se situovat do historického vývoje a chápat v něm naše vlastní zrození.

Část nazvaná „tajemno“ je inventářem pojmů a úkolů spojených s jeho výzkumem v momentu, kdy označuje jev, který patří do středověkého obrazu světa. Le Goff hledá jeho zdroje předešlé – ale ne pouze – v bibli. Rozlišuje při této příležitosti mezi „tajemnem“ (Starý zákon) a „zázrakem“ (převažuje v Novém zákoně). Zkoumá způsoby, jakými se tajemno ve středověku projevuje a jak je vnímáno, jeho dosah, meze a funkce.

Další oddíl je zaměřen na prostor a čas ve středověku. Objevuje se v něm problematika lesa a pouště jako míst, která mají pro imaginaci středověkého Západu zvláštní význam (místa opuštěnosti, divokosti, místa, kam se uchylují světci, místa zkoušky). Poukazuje na změny ve vnímání prostoru křesťanského Západu v římské kurii v souvislosti s pořádáním lyonského koncilu v r. 1274. Ostatní součásti tohoto oddílu jsou věnovány problematice očištění a vzniku této představy, exemplu jako literárnímu žánru a konečně vztahu učeneckých a lidových představ o cestách do záhrobí.

Le Goff situuje etablování představy očištění do doby velké proměny evropské civilizace, kterou datuje lety 1150 – 1250, proměny směrem k vyhledávání materiálního blaha a ke kladnému hodnocení pozemských statků a pozemského štěstí. Myšlenka posledního soudu tehdy ustoupila natolik do pozadí, že už nebylo možno přehlížet čas mezi ním a smrtí. Přitom se objevuje i snaha nějakým způsobem osud duší v očištění

ovlivnit; je spojena především s působením církevních komunit – a to i nového typu: městských bratrstev a nových žebavých řádů.

V souvislosti s úvahami o cestách do záhrobí zajímá Le Goffa především vztah mezi učeneckým a lidovým fenoménem, jejich vzájemné ovlivňování. Nachází čtyři etapy chápání záhrobí: 1) do 7. st. – snaha církve potlačit myšlenku záhrobí jako původně pohanskou, 2) 7.-10. st. – ožívání myšlenky v mnišských společenstvích, 3) 11.-12. st. – velká vlna folklóru v souvislosti se sociálním vzestupem laiků, a konečně 4) protiútok učenecké kultury, v jehož důsledku bylo podzemní záhrobí sníženo na úroveň pekla.

Ve třetí části se Le Goff zabývá tělem v jeho různých aspektech. Prvním z nich je bezesporu vztah těla k duši, který se v Le Goffově líčení jeví jako rozporný: tělo je žalářem duše, nicméně je v křesťanském náboženském povědomí spojeno i s pozitivní rolí. Zabývá se dále studiem gest v souvislosti s očištěním a jeho prostorem. Ten je definován protikladem „horní-dolní“. Poslední souvislosti, o níž se Le Goff zajímá, je problematika rozkoše, kde líčí, jak odpor k ní nabýval různé formy.

Čtvrtá část Le Goffovy knihy zkoumá vztah literatury a imaginace. Rozebírá v ní z hlediska kulturní antropologie některá středověká literární díla. Nejprve se jedná o romány Chrétiena de Troyes *Yvain neboli rytíř se lvem* a *Erek a Enida*. Le Goff zdůrazňuje v prvním z nich protiklad mezi divokým a civilizovaným, ve druhém se pak věnuje kánonům stolování a předešlým odívání. Ukazuje, jak byly tyto kánony spojeny se společenským statutem a systémem hodnot. Další analyzovaná díla, *chanson de geste* z cyklu Viléma z Orange a *lais* básničky Marie de France a román Chrétiena de Troyes *Perceval*, jsou příležitostí k rozboru pojetí města ve středověké rytířské mentalitě. Rozbor exempla o turnajích Jakuba z Vitry ukazuje na napětí mezi duchovním a rytířským stavem.

V pátém souboru statí se Le Goff zabývá sny. Podobně jako v části o tajemnu hledá vztah zejména mezi antickým a křesťanským chápáním snu. Poukazuje zde na to, že křesťanství sice zachovává některé antické

názory, ale ve svém celku je ke snům mnohem nedůvěřivější. Omezuje jejich význam především na sny privilegovaných osob – králů, mučedníků – a velmi opatrně přistupuje k jejich možnému výkladu.

Poslední část je zasvěcena problému, který se objevil zejména v historiografii posledního století, tj. problému postavení politické historiografie. Le Goff sice vychází z konstatování odporu zakladatelů školy *Annales* (i jejich některých předchůdců) k politické historiografii, konstatuje však, že v průběhu let dochází k obrození jejího významu. Obrozená politická historiografie je ale jiná než původní. Zapůsobil tu její kontakt se sociálními vědami, a především s antropologií, takže v současné době se zabývá zejména problematikou moci a přistupuje k ní také novými metodami, takže její výsledky již nelze zahrnout pouze do oblasti povrchní a krátkodobé historie; prostupují celou strukturou časů historické skutečnosti. Přitom Le Goff zdůrazňuje myšlenku, že není možné vytrhávat politické dějiny z dějin vůbec – stejně jako jakoukoli jinou historickou disciplínu: Dějiny mohou smysluplně existovat jen jako celek.

Jacques Le Goff je velkou postavou současné francouzské historiografie. Český byla v roce 1991 vydána jeho kniha *Kultura středověké Evropy* a je možná škoda, že se český čtenář zatím nemá možnost seznámit s jeho *Zrozením očištění* (*La naissance du Purgatoire*, 1981). Nicméně je opět z jiného hlediska záslužné vydání jeho *Středověké imaginace*. Na rozdíl od jiných knih znamená tento soubor textů pohled do kuchyně historie, který dovede klást provokativní otázky a načrtávat nové směry zkoumání. A to je mnohdy více než sebebrilantnější monografie.

IVANA HOLZBACHOVÁ

**Hartmut Zinser,
Der Markt der Religionen,
München: Wilhelm Fink Verlag
1997, 176 s.**

Ó světě jako globální vesnici píše ekologové již dlouho. Poučenější mezi ekologe se po něm dle dlouhou dobu zmiňují raději

o světě jako globálním trhu. O světě jako globálním trhu náboženství nepíší ekologové, nýbrž religionisté: Nejnověji německý religionista a etnolog H. Zinser (1944) v práci *Trh náboženství*. Tento autor, který od 1990 působí jako profesor religionistiky na Institutu religionistiky Svobodné univerzity v Berlíně, má za sebou již poměrně rozsáhlou vědeckou produkci. Vedle otázek obecné religionistiky (byl editorem knih *Der Untergang von Religionen*, 1986, a *Religionswissenschaft. Eine Einführung*, 1988), vlastních terénních etnologicko-náboženských výzkumů (v letech 1986, 1987 a 1992 se podílel na výzkumech, věnovaných vztahu tradičních kmenových náboženství a christianizačních prvků v Indonésii) jsou trvalým polem jeho zájmu nová náboženská hnutí, New Age, okultismus, šamanismus a neošamanismus a vliv některých z těchto forem současné religiozity na evropské křesťanství (např. *Okultismus in Ost und West*, 1993, nebo studie *Ist das New Age eine Religion* z r. 1992 či *Verlust des Subjekts? – Christentum und neuere religiöse Bewegungen* z r. 1994).

Kniha *Trh náboženství* je jakýmsi shrnutím a soustředěním dosavadních Zinserových hledisek, poznatků a koncepčních religionistických námětů. Promítají se do ní zejména jeho zkušenosti s novou religiozitou a s jejími komercializovanými podobami, které proměňují základní formy kontaktu a možnosti kontaktu dnešních obyvatel západních vysoce vyspělých technologicko-informačních společností s náboženstvími. Zprvu to zní jako žurnalistická fráze, nepřiliš nápaditá, avšak tím vtřavější a nabádající k častému opakování: Náboženství se stala běžnou, pravidelnou součástí tržní nabídky, která se umí nejen poptávkou řídit, nýbrž si ji rovněž přizpůsobuje a vytváří. Každý z nás, kteří žijeme – byť proti své vůli – na globálním tržišti, procházíme denně mezi více či méně ozdobnými stánky, barvitými bazary, rychlými samoobsluhami a nepřehledně zásobenými supermarketami s náboženskou všehochutí na pultech. Je na naší vůli, čím, jak a kdy uspokojíme své vlastní náboženské chutě, možná až k náboženskému nechutenství.

Projdeme-li si knížku podrobněji, zjistíme, že tento naivní cíl nemá. Zinser se pokou-